

ВИЗНАННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Визначення сутності кредитних відносин суб'єктів господарювання в економічній та науковій літературі до тепер залишається неоднозначним, що у переважній мірі викликано відмінними підходами до трактування понять «суб'єкт господарювання» та «кредитні відносини», а також наявністю значної кількості термінів-замінників та подібних понять у різних галузях економіки. Це в свою чергу ускладнює процес аналізу кредитних відносин суб'єктів господарювання та обумовлює актуальність їх дослідження.

На сьогодні термін «суб'єкт господарювання» є широковживаним та має значну кількість підходів до визначення у вітчизняних законодавчих актах. При цьому слід виділяти два підходи до його трактування, що зустрічаються в Законах України, основна відмінність яких полягає у віднесенні органів державної влади та органів місцевого самоврядування до суб'єктів господарювання (перший підхід) [1] або їх виключенні (другий підхід) [2].

У теоретичній площині, поняття «суб'єкт господарювання» обґрунтовується у теорії господарювання, яка виходить з того, що суб'єктами господарювання є учасники господарських відносин, тобто організації та їхні структурні підрозділи, а також окремі громадяни, якщо вони здійснюють підприємництво без створення підприємства. При цьому, до організацій – суб'єктів господарювання відносять наступні групи: організації, які у вигляді професійного промислу виробляють і реалізують для суспільних потреб продукцію, виконують роботи, надають послуги; організації – споживачі результатів господарської діяльності; організації, що здійснюють професійну управлінську діяльність в економіці.

На нашу думку, поміж існуючих підходів, найбільш коректне визначення поняття «суб'єкт господарювання» надає Господарський Кодекс України, відповідно якому «суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством» [3].

Серед науковців триває дискусія щодо співвідношення понять «суб'єкт господарювання» та «господарюючий суб'єкт». За першого під-

ходу вважається, що наведені поняття є тотожними, а за іншого – зазначається про їх відмінність. При цьому, за другого підходу під суб'єктами господарювання розуміють організації та їх структурні підрозділи, а під господарюючими суб'єктами – лише відокремлені структурні підрозділи, які підпорядковані вищому керівництву та/або засновникам. У даній роботі ми приймаємо сторону дослідників, які зазначають про тотожність понять «суб'єкт господарювання» та «господарюючий суб'єкт», що не суперечить діючому законодавству України.

Розглянемо поняття «кредитні відносини», попередньо зазначивши, що сучасна економічна література досить часто визначає кредит у контексті відносин суб'єктів господарювання. Проведений аналіз підходів до визначення кредиту дозволяє стверджувати, що з переходом до ринкових відносин у вітчизняній економіці кредит стали ототожнювати з механізмом взаємодії суб'єктів господарювання з економічним середовищем, що, по суті, відповідає сучасним уявленням про механізм реалізації кредитних відносин. У контексті зазначеного, на нашу думку, кредитні відносини слід визначити як систему економічних відносин між суб'єктами господарювання у ході організації процесу кредитування, проведення відповідних контрольних-аналітичних досліджень та процедур, а також реалізації відносин економічної власності з приводу надання коштів у позику і плати за неї. До того ж, дослідження сутності кредиту та кредитних відносин дозволяє зробити висновок про значну взаємозалежність аналізованих понять. При цьому, на нашу думку, кредит варто розглядати як об'єктно направлену категорію, у той час коли кредитні відносини несуть у собі переважно суб'єктну направленість.

Кредитні відносини перебувають у тісній взаємодії з елементами товарно-грошових відносин. Як наслідок, основними підсистемами кредитних відносин є кредитно-грошова та кредитно-товарна, відтак кредит як форма руху кредитних відносин може надаватись у грошовій та товарній формі. Перетворення певної суми грошей у позиковий капітал означає, що гроші можуть використовуватись не лише як купівельний та платіжний засіб, а й як капітал. При цьому, грошовий капітал перетворюється у специфічну форму – позиковий капітал. У процесі такої трансформації грошовий капітал не зникає, залишаючись однією з функціональних форм позикового капіталу. На відміну від грошового, позиковий капітал може створювати економічний прибуток (economic profit (EP) – поширена назва в економіці підприємств) або економічну додану вартість (economic value added (EVA) – більш часто використовується в теорії фінансів), що означає спроможність капіталу приносити його власникам додаткову суму доходів, яка перевищує альтернативні рівні інвестування коштів. Таким чином, гроші стають особливим товаром, який створює додаткову вартість

для його власників у вигляді відсотку. Важливою властивістю позикового капіталу також є те, що він не продається, а лише передається у позику на умовах поверненості та платності.

У процесі розвитку різноманітних форм кредиту, кредитні відносини трансформуються у цілісну систему. Загалом, матеріально-речовим змістом кредитних відносин є вартість у товарній та/або грошовій формі, а суспільною формою – відносини економічної власності між різними суб'єктами господарювання щодо надання таких форм вартості в кредит та плати за них. Залежно від суб'єктів-учасників процесу кредитування виділяють наступні види кредитних відносин: міжгосподарський кредит; банківський кредит; державний кредит; міжнародний кредит.

Оскільки банківський кредит є основним видом кредитних відносин переважної більшості суб'єктів господарювання, а самі банки акумулюють та перерозподіляють левову частку кредитних ресурсів на фінансовому ринку, то, на нашу думку, справедливим є твердження, що банки виступають головним суб'єктом кредитних відносин. При цьому, організація кредитних відносин між банками та позичальниками (іншими суб'єктами господарювання) може бути ефективною лише за умови дотримання принципів банківського кредитування: поверненість; строковість; платність; забезпеченість; цільова спрямованість.

З точки зору суб'єктів господарювання, розгляд кредитних відносин повинен включати як залучення, так і розміщення грошових коштів. Прикладом залучення коштів при реалізації кредитних відносин виступає банківський кредит, одержаний суб'єктом господарювання на здійснення інвестицій в основні засоби. Кредитні відносини з позиції розміщення можна продемонструвати на прикладі юридичних та фізичних осіб, які розміщують тимчасово вільні кошти на поточних та строкових рахунках банків і тим самим їх кредитують. Наведені приклади засвідчують, що хоча банки і є головними суб'єктами кредитних відносин, проте вони у однаковій мірі залежні від інших суб'єктів господарювання, які виступають їх кредиторами. Зазначене доводить паритетність кредитних відносин банків та інших суб'єктів господарювання.

Отже, кредитні відносини суб'єктів господарювання являють собою систему відносин між економічними суб'єктами у ході організації процесу кредитування, проведення відповідних контрольно-аналітичних досліджень та процедур, а також реалізації відносин економічної власності з приводу надання коштів у позику і плати за неї. При цьому, у вітчизняній практиці банківський кредит є найбільш поширеним видом кредитних відносин суб'єктів господарювання.

Література:

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001р., № 2210-III ; [із змін. та допов.] // Офіційний вісник України. – 2001. – №7 (від 02.03.2001р.). – С. 51. – (стаття 260, код акту 17835/2001).
2. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000р., № 1775-III ; [із змін. та допов.] // Офіційний вісник України. – 2000. – №27 (від 21.07.2000р.). – С. 1. – (стаття 1109, код акту 16195/2000).
3. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003р., № 436-IV ; [із змін. та допов.] // Офіційний вісник України. – 2003. – №11 (від 28.03.2003р.). – С. 303. – (стаття 462, код акту 24635/2003).

Белов Є.В., магістр.

Таврійський державний агротехнологічний університет

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

До пріоритетних завдань національного економічного розвитку України належить формування та підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва. Це визначається винятковим значенням аграрного підприємства у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку, здійсненні зовнішньоекономічних зв'язків, створення продовольчої безпеки держави. Актуальність вирішення проблеми конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств посилюється фактором вступу України до світової організації торгівлі (СОТ).

Конкурентоспроможність в економічній аграрній науці відноситься до ключових категорій, що відображає ефективність формування та використання ресурсного потенціалу спеціалізації, інвестиційно-інноваційних можливостей та резервів, важелів управління та маркетингу в аграрних підприємствах всіх форм власності та організації виробництва. Для досягнення високого рівня конкурентоспроможності першочергове значення мають ефективна організація та висока культура виробництва, підприємницька ініціатива, рівноправний доступ до ресурсів, сприятлива цінова кон'юнктура, державна підтримка вітчизняного товаровиробника. Важливе значення при цьому має врахування регіональних особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств та формування ринку продовольчої продукції. Саме конкурентоспроможність визначає місце та роль аграрних підприємств у територіальному поділі як в регіоні, так і в країні та за її межами.